

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: The Enlightenment's Animals. Changing Conceptions of Animals in the Long Eighteenth Century

Auteur: Bas Wiegerinck

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 41.3, pp. 255-257.

© 2019 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

Anderzijds werkt het overvloedige aantal afbeeldingen ook in het nadeel en voegt het slechts zelden iets toe aan het algehele betoog. Is het bijvoorbeeld nodig om 'Portret van een lid van de familie Van der Mersch' toe te voegen, alleen omdat deze familie toevallig vrienden was met de familie van Gilbert de Flines, de eerste Nederlandse vertaler van *Duizenden-een-nacht*? Bovendien schieten de analyses bij de illustraties die er wel toe doen vaak tekort. De auteurs stippen bijvoorbeeld aan dat Costers gravures een soort mengeling zijn van oosterse en westerse elementen: sultans met tulbanden in barokke en classicistische vertrekken. Een verklaring voor deze melange van exotisme en herkenbaarheid blijven de auteurs schuldig.

Vooral teleurstellend is het gebrek aan een taalkundig perspectief. Receptiehistorici Laszlo Kontler en Fania Oz-Salzberger toonden eerder aan dat door de handeling van het vertalen de betekenis en uiteindelijk de ontvangst van belangrijke verlichtingswerken compleet verschilden per land. Zo gebruikte de Duitse vertaler van de Schotse Adam Ferguson *bürger* voor het Engelse *citizen*, waardoor de klassiek gestoelde politieke betekenis van Ferguson anders werd opgevat door zijn Duitse lezers. De lezer kan alleen maar gissen naar de taalkundige

veranderingen die ontstaan in het vertalen van het Arabisch, via Frans, naar het Nederlands, waar er zelfs wordt overgegaan naar een totaal ander schrift. Een verrassend hiaat, aangezien beide auteurs vertaalervaring hebben.

Dit gebrek aan diepgaande analyse loopt door het hele boek. Menigmaal stippen Van Leeuwen en Vrolijk intrigerende feiten aan, onderbouwd door een groot aantal primaire bronnen, kleurrijke afbeeldingen en een scala aan secundaire literatuur (zonder Said trouwens, mysterieus afwezig in dit boek). Vervolgens weiden ze hier nauwelijks over uit. Dit is de belangrijkste reden waarom *The Thousand and One Night and Orientalism in the Dutch Republic* tekortschiet en de lacune niet vult. Die taak is aan andere historici. Dit werk is wel een nuttige toevoeging voor de literatuurlijst van dat toekomstige onderzoek, want de bijlagen zijn van onschatbare waarde.

Pouwel van Schooten volgt de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en is hoofdredacteur van *Skript Historisch Tijdschrift*.

DE COMMODIFICATIE VAN HET DIERENRIJK

Nathaniel Wolloch, *The Enlightenment's Animals. Changing Conceptions of Animals in the Long*

Eighteenth Century, AUP, 2019; ISBN 978 94 629 87623; hardcover; 247 pagina's; €95,00.

The Enlightenment's Animals van Nathaniel Wolloch probeert bredere academische belangstelling te verwezenlijken voor de concepties van dieren in de lange achttiende eeuw. Daarmee plaatst het zich binnen de ideeëngeschiedenis naast al bestaande studies, zoals die van Peter Gay en Jonathan Israel. Het vult hiermee het een gat op in de historiografie van de Verlichting. Wolloch, een onafhankelijke onderzoeker die zijn doctoraat in de geschiedenis behaalde aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem, stelt namelijk dat de huidige literatuur monotoon is. De overmaat aan geschiedenis van de filosofie en de wetenschap laat de opkomende historiografische en economische concepties van dieren onderbelicht. Door meer aandacht te besteden aan het historiografisch-economische aspect van de Verlichting wil Wolloch tevens het verband tussen de Verlichting en de utilisatie van de natuur inzichtelijker maken.

Wolloch begint met een grove uiteenzetting van de hedendaagse historiografie, wat tevens als inleiding dient op de lange achttiende eeuw. Hij benadrukt de actualiteit van het werk in het verlengde van de eigentijdse discussies omtrent dierenrechten en klimaat, maar

attendeert de lezer erop dat een projectie van dergelijke vraagstukken op de geschiedenis anachronistisch is. Wolloch legt geloofwaardige verbanden tussen filosofische interpretaties van de geschiedenis en een visie op de natuur, en dan voornamelijk de conceptie van dieren. Zo gaat het mechanische wereldbeeld van onder andere Descartes, samen met de religieuze uitzonderingspositie van de mens en de vooruitgangsgedachte, op in het historiografische werk van achttiende-eeuwse Schotten zoals Edward Gibbon en Adam Smith. Enerzijds wordt duidelijk hoe vanuit een antropocentrische geschiedschrijving het dier als goed, of eigendom, gewoontaal wordt, anderzijds worden humanitaire redenen voor een anti-antropocentrische geschiedschrijving inzichtelijk (zoals bij David Hume). Opmerkelijk is dat in vrijwel alle gevallen de proliferatie van mens-dier denken correleert met een toenemende urbane elite.

Naast achttiende-eeuws Schotland wordt zeventiende-eeuws Holland aangehaald als epicentrum van de moderne historisch-economische conceptie van dieren. De zeventiende-eeuwse belangstelling voor het genre van dode-dierenschilderijen is een interessante casus die de ambiguïteit tussen de toenemende erkenning van dierlijke sensitiviteit en de esthetisering voor menselijk

genot weergeeft. Wolloch stelt dat 'the conceptual space which opened up between allegorical and decorative meanings in these paintings left room for one more type of consideration of animals' (p. 160) De allegorische conceptie is als zodanig een vorm van commodificatie van het dier, aangezien aan het dier *an sich* een symbolische betekenis wordt toegevoegd. Dit, in combinatie met de commerciële gebruiksraad van decoratie, is Wollochs ondergrond voor Adam Smiths (1723-1790) gehistoriseerde begrip van dieren als eigendom een kleine eeuw later. Smiths opvatting is dat de utilisatie van de natuur, oftewel de economisering van de natuur, een *sine qua non* is voor de menselijke beschaving. Wolloch stelt daarom dat 'the term "economic" encompasses the wide gamut of the Enlightenment philosophy of progress' (p. 170), oftewel de moderne conceptie van dieren als gebruiksvoorwerpen is onlosmakelijk verbonden met de uit de Verlichting afkomstige opvatting van economie (utilisatie) als menselijke vooruitgang.

The Enlightenment's Animals is een waardevolle toevoeging aan de bestaande literatuur over de Verlichting en de verscheidene historische interpretaties van de mens-dier relatie verruimen het theoretisch kader van de lezer. De vele fragmenten uit dagboeken, brieven

en literatuur van historische figuren kunnen doorgaan voor *namedropping*, maar ook voor gedegen historisch onderzoek. Het boek lijkt soms wat in herhaling te vallen en zou wat korter kunnen. Echter wordt de lezer door de herhaling wel meegenomen in de gedachtegang van de schrijver en is het boek makkelijker te begrijpen. *The Enlightenment's Animals* biedt door de historische afstandelijkheid een inzicht in de (mogelijke) economisering van ons denken, alsmede het al dan niet groeiende onderscheid tussen cultuur en natuur als dialectiek van de moderniteit.

Bas Wiegerinck studeert Geschiedenis en Filosofie aan de Universiteit Utrecht. Hij is geïnteresseerd in de relaties tussen cultuur, taal en wetenschap.

ZOALS HET GEBEKT IS

Alison Langdon ed., *Animal languages in the middle ages. Representations of interspecies communication*, Palgrave MacMillan, 2018; ISBN 978 3 319 71896 5; hardcover; 272 pagina's; €95,39.

Wat onderscheidt de mens van alle andere dieren? Lijkt een kat niet sprekend op de mens? Hij heeft immers oren, een neus en twee ogen, het communiceert, heeft emoties, houdt van luieren voor de tv en spant zich enkel in